

Imod forstandens forhek- selse!

Steen Brock og Hans-Jørgen Schanz (red.): *Imod forstandens forhekselse - en bog om Wittgenstein*, Modtryk 1990, 135 kr.

*

Bogens titel er velvalgt, for - som der gøres opmærksom på i to af artiklerne - Wittgensteins store problem var, at hans tid var kendetegnet af kulturel deroute. Ordene havde mistet deres betydning, hvorfor sproget, når det alligevel blev brugt, forheksede forstanden. Det suggererede meningsfuldhed, hvor der kun var tomhed. Ikke nok med det. Mere generelt rummer sproget ifølge den sene Wittgenstein *altid* en fare for at forhekse forstanden, fordi sproget som sådan både er tilfældigt og uomgængeligt. Sproget kan forhekse ved at fastholde nogle billeder i vores opfattelse, fordi vi fejlagtigt er tilbøjelige til at betragte sproget som et *udtryk* for noget, der ligger skjult bagved, dvs. *indholdet*. Men det, der ifølge Wittgenstein rent faktisk sker, er, at vi fortaber os i de foreliggende udtryk. Der gives ikke noget idealsprog.

Bogen består af fem artikler af skandinaviske filosoffer samt to oversatte uddrag af mesteren selv fra hhv. *Spredte bemærkninger* og *Den blå bog*. Bogen har ikke noget overordnet tema, hvad der, når Wittgenstein er på dagsordenen, er helt i orden, men selvfølgelig viser det sig, at sproget er den akse, hvorom det hele drejer.

Der åbnes med Hans-Jørgen Schanz: "Wittgenstein - en biografisk og kulturhi-

storisk skitse". Artiklen er imidlertid hverken først og fremmest kulturhistorisk, som titlen antyder, eller sociokulturel som der skrives på bogens bagklap. Den er ganske vist biografisk, idet vi følger Wittgensteins bane igennem livet, men derudover er den især filosofisk tolkende med vurderinger af mange ting, lige fra hvorfor Wittgenstein vedholdende var optaget af matematik, til hvilke konsekvenser der kan udledes af hans sprogfilosofi. Ved nærmere eftersyn viser det sig, at det biografiske i artiklen er tæt vævet sammen med det filosofiske, som når det f.eks. påpeges, at skønt Wittgenstein og positivisterne var enige om, at der i og med sproget gik en grænse mellem det, der kunne tales om, og det sprogets udsigelseskraft måtte standse op ved, så var positivisterne af den opfattelse, at det der ikke kunne tales om, også var ligegyldigt, hvorimod Wittgenstein var overbevist om, at det var det vigtigste.

Det får man bekræftet i forbindelse med det efterfølgende indlæg, nemlig den første af de to oversatte Wittgenstein tekster. I dette udpluk fra *Spredte bemærkninger* pointerer Wittgenstein således: "Gid Gud ville give filosoferne indsigt i det, der ligger åbent for enhver øjne". På anden vis udtrykker han det samme med ordene: "I dumhedens dale vokser der for en filosof mere græs end på klogskabens nøgne tinder". Alene de få oversatte sider fra *Spredte bemærkninger* gør bogen uomgængelig.

Den anden af de to oversatte Wittgenstein tekster er fra *Den blå bog*. Det er her Wittgenstein præsenterer sprogspilsbegrebet og antyder en helt ny epokegørende opfattelse af forholdet mellem sprogbrug, handling og tænkning. Denne tekst bør læses i sammenhæng med den efterføl-

ANMELDELSER

gende artikel af Steen Brock: "Sprog og naturvidenskab. Med Wittgenstein om-Bohr i komplementaritetsbegrebet", fordi Brock systematisk anvender Wittgensteins tekst i sin redegørelse for forholdet mellem Wittgensteins og Bohrs teorier. Een af pointerne i Brocks artikel er, at hverken Wittgenstein eller Bohr opererer med et absolut ståsted hvorfra virkeligheden kan fremstilles. Man kan aldrig forstå eller tale i et Guds-perspektiv.

Steen Brocks artikel, som specielt vægter de naturvidenskabelige konsekvenser, suppleres af Lars Hertzbergs "Om att urskilja människan i en människa". På godt dansk er intentionen i denne artikel at påvise hvorfor og hvordan det naturlige, oprindelige i mennesket ikke er et spørgsmål om nogle underliggende mekanismer. Det er tværtimod åbenbart, indlysende. I og med spontaniteten (= det oprindelige, naturlige) har sproget fundet sin rette plads. Men spontanitet har ikke noget at gøre med en metafysisk opfattelse af jeg'et i sig selv eller lignende, men er et udtryk for, at man kaster sig ud i livet. Det store problem er, at hvis sproget ikke på denne måde kittes sammen med livet, så kan det ikke være andet end et beskrivende sprog, og som beskrivende sprog har det ingen forbindelse med det menneskelige livs værdier. Og det er jo netop det menneskelige livs værdier Wittgenstein er interesseret i.

I bogens clou, artiklen "Wittgenstein og estetikken" af Kjell S. Johannessen, illustreres det efterfølgende, at Wittgenstein skelner mellem det, som kan udtrykkes ved hjælp af udsagn, og det som *viser* sig i det udtrykte. Det er sidstnævnte - og det både som logisk form og værdier - Wittgenstein tilslutter sig. Udsagnets form

og virkelighedens form er eet og det samme. Eller rettere: udsagnets form *viser* sig i virkelighedens form. Udtryk og indhold er uløseligt forbundet.

Bogen afsluttes med Uffe Juul Jensens "Metafor og metafysik" der blotlægger det problem, at Wittgenstein kritiserer metaforikken, samtidig med at hans filosofi er fyldt med metaforer. Sidstnævnte medfører ikke, at Wittgenstein lider af metafysisk forvirring, men at vi skal lære at anvende og forstå det, der er metaforer, som metaforer. Som sådan er der ikke tale om en skjult eller åbenbar fundamentalisme. Man kan f.eks. ikke tale meningsfyldt om væsener, som er af en helt anden struktur end os og vores verden. Det ville være metafysiske hypoteser, der ville forudsætte, at vi kan foretage en bestemmelse af, hvad der er vor natur, at vi kan afdække en objektiv forankring af vore begreber. Men nej, der gives ingen naturlige standarder for vores sprog og handlen. Derimod må vi indse og acceptere, at vi ikke kan frigøre os fra vor historiske forankring og faktiske livsformer. Der er ingen absolutte ud-kigsposter eller naturgivne referencer. Det er faktisk netop det, der er grunden til, at metaforik er et så væsentligt instrument for vor erkendelse. Vi må metaforisk talt bane os vej ud af vore bestående livsformer og praksisser, udefra overskride den historiske forankrings begrænsninger. Metaforikken er et af vore instrumenter i denne vedvarende bestræbelse. Enten viser dens gyldighed sig i praksis eller ej. Sådan!

Ole Morsing